

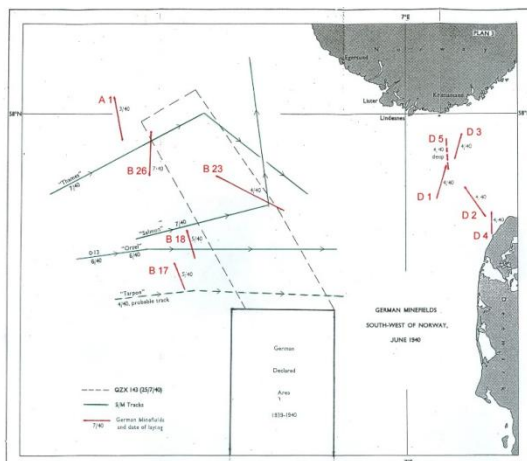

Nieuwsbrief nr. 1, over de “Zoektocht naar de O-13”, door de projectleider, KLTZT Jouke Spoelstra.

Het project “Zoektocht naar de O-13” is na een voortvarende start nu ongeveer een half jaar geleden (na het bekendmaken van de vondst van de K-XVI in de Zuid-Chinese Zee) goed op dreef. Het project wordt aangestuurd vanuit de Werkgroep Onderzeeboten, bestaande uit leden van het Comité Nabestaanden Onderzeeboten en specialisten van Defensie, uiteraard veelal met een KM achtergrond. De vertegenwoordigde specialismen zijn Onderzeedienst (KTZ Marc Elsensohn), Dienst Hydrografie (KLTZ Theo Hamburger), Nederlands Instituut Militaire Historie (drs. Anselm van der Peet), Afdeling Communicatie (KLTZ Jaap Hubbelmeijer) en Chef Kabinet (KTZ Wolter Sillevius Smitt). Het CNO levert met voorzitter dhr. Hans Besançon, vice-voorzitter SBN (bd) Jan Spoelstra en secretaris Mevrouw Katja Boonstra-Blom onder meer de link met de familieleden van de bemanningen en achtergrondonderzoek naar het wel en wee van de onderzeeboten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op alle fronten zijn vorderingen te melden. De één meer in het oog springend dan de ander, maar stuk voor stuk belangrijk voor het project en de mensen eromheen. Daarom nu, zo kort voor de vakantie (en voor velen al midden in de vakantietijd) een korte update van de stand van zaken. Wat hebben we in de afgelopen maanden gedaan, en wat staat ons in de komende maanden nog te wachten of te doen?

De achtergrond

Laten we beginnen met eerst nog weer een beknopte beschrijving de geschiedenis van de laatste

dagen van de Onderzeeboot. Oud – onderzeebootcommandant KTZ b.d. Ruurd van Rooijen heeft hiernaar nogmaals onderzoek gedaan en het verhaal op papier gezet. Zoals bekend is de O-13 op de Noordzee vermist geraakt tijdens een oorlogspatrouille naar de ingang van het Skagerrak. Het patrouillegebied lag in de omgeving van 57°00' N en 005°30' E. Om hier te komen is Hr.Ms.O-13 op 12 juni 1940 's avonds om 20:30 uur naar zee vertrokken. Rekening houdend met een gemiddelde vaart van 7

knopen zou de boot na ongeveer een dag in het operatiegebied aankomen, hier enkele dagen patrouilleren en vanaf 19 juni de terugreis aanvaarden naar Dundee, naar haar thuishaven. Na vertrek is er geen binnenkomend berichtenverkeer meer geweest vanaf de O-13, wat kan betekenen dat zij op elke locatie tussen Dundee en haar patrouillegebied haar noodlot kan zijn tegengekomen. Er zijn echter enkele mogelijkheden die een grote kans vormen als veroorzaker van een ongeval met de O-13. Ten eerste zijn kort voor de passage van de O-13 enkele mijnevelden op haar route gelegd door de Duitsers. Dit zijn de mijnevelden 16A en 16B. Ten tweede heeft de Poolse onderzeeboot Wilk gemeld dat zij mogelijk een aanvaring met een vijandelijke onderzeeboot heeft gehad, juist in de positie tussen beide bovengenoemde mijnevelden. De posities zijn terug te vinden op bijgevoegd kaartje. Tenslotte kan de O-13 dan nog door een los drijvende mijn zijn geraakt ergens “en route” of in haar operatiegebied.

Het plan voor brononderzoek

Om achter de locatie van de O-13 te komen moeten we dus in principe een behoorlijk gebied afzoeken. Het totale gebied waar de O-13 zich op enig moment zou kunnen hebben bevonden is ca 60 Nm hoog en 240 Nm breed (het zeegebied tussen Schotland en de noordpunt van Denemarken).

Om dit gebied helemaal meter voor meter te bekijken is ondoenlijk. Wat wel kan is kijken waar al anderen zijn geweest tijdens hun dagelijks werk, of waar al eerder is gesurveyed door oliemaatschappijen of waar zoekacties van andere landen naar scheepswrakken zijn geweest. Historisch gezien zijn de meeste wrakken gevonden naar aanleiding van meldingen van vissers en surveyors, dus eigenlijk vanuit de toevalstreffer dat de juiste boot op de juiste plaats was en vervolgens ook iets met de vondst heeft gedaan, door deze te melden aan mogelijke geïnteresseerden. In het prio 1 zoekgebied rond de mijnevelden zijn in de loop der jaren bijvoorbeeld al zo'n 50-tal “fishery fasteners” gemeld, welke nu stuk voor stuk nader onderzoek verdienen. Om zoveel mogelijk data te verzamelen is onlangs brief naar gebruikers van de Noordzee gestuurd met de vraag hun (vaak zeer vertrouwelijke) data met ons te delen. De eerste respons is inmiddels in verwerking.

De eerste stap is dan ook om de informatie die al beschikbaar is bijeen te brengen en deze in een systeem te zetten waarmee kaf en koren gescheiden kunnen worden. Dit wordt momenteel gedaan door een aantal mensen:

Tonny Froma, schrijver van het boek “Ja, het moest” over het lot van de Nederlandse verongelukte onderzeeboten in WO-2, en werkzaam bij NAM en Shell, verzamelt data uit eerdere Shell surveys.

Rob Lambij, voorheen werkzaam bij Rijkswaterstaat, is al enige tijd druk met het verzamelen van data vanaf het Visserij onderzoeksvaartuig Tridens. Op de kaarten van de Tridens zijn veel obstakels aangegeven waar vissers in het verleden bijvoorbeeld hun netten op hebben verspeeld. Veelal is onbekend wat hier de oorzaak van was, maar er ligt op de bodem ter plaatse dus iets anders dan alleen zand.

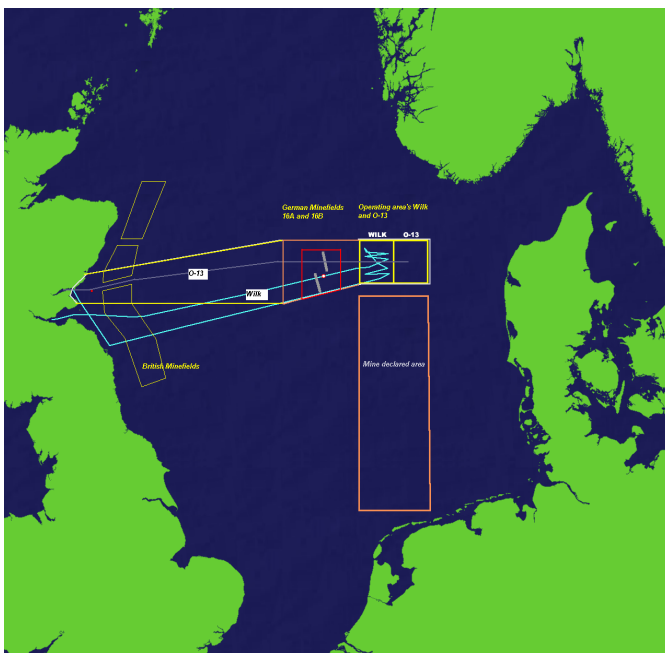
Pieter Postma van WNL te IJmuiden heeft het programma OLEX inclusief computers ter beschikking gesteld. Hiermee kan een 3-dimensionaal beeld van de zeebodem zichtbaar worden gemaakt. Ook scheepswrakken zijn hierop soms

zichtbaar, ware het niet dat juist in het voor ons belangrijke gebied de data nog niet volledig genoeg is. Wel biedt dit programma een prachtig beeld van waar de dekking wel goed is, en kan door geduldig onderzoek op deze manier mogelijk een groot gebied worden aangewezen of juist uitgesloten als kanshebber voor een vindplaats.

Stefan Maureau van de Dienst Hydrografie (1^e hydrograaf van Hr.Ms.Snellius) verzamelt alle informatie die binnenkomt en verwerkt dit in ARC GIS, een programma speciaal voor het in kaart brengen van de zeebodem met al haar wrakken, obstakels, dieptewisselingen en bijvoorbeeld ook pijpleidingen.

Jasper Sierksma van de Belgisch Nederlandse Mijnenjachtschool Eguermin in Oostende tenslotte werkt in een internationaal team aan het opzetten van een database waarin alle mijnevelden, in de loop der jaren gevonden mijnen, maar ook weer wrakken, obstakels en andere informatie is

bijgebracht. Ook deze database is een belangrijke bron voor ons project omdat hier concentraties van objecten gekoppeld kunnen worden aan bijvoorbeeld het voorkomen van een mijneveld. Dan kun je bijvoorbeeld zien hoe effectief een mijneveld is geweest, of dat een mijneveld bijvoorbeeld al actief was ten tijde van het passeren van de O-13.

Tenslotte is begin juli een brief uitgegaan naar (onder meer) de internationale visserijgemeenschap met een oproep tot het meewerken aan het verzamelen van informatie over het zoekgebied. Hiermee hopen we alle data tot in de puntjes te kunnen verzamelen en zo tot een zo goed

mogelijke opdracht voor een zoektocht te komen. In bijgevoegd plaatje zijn de interessegebieden weergegeven waarvoor we alle mogelijke data willen verzamelen.

De zoektocht

Om een zoektocht te houden zijn mensen en materiaal nodig, beide een schaars artikel in deze tijd van grote drukte bij zowel de Koninklijke Marine als bij de offshore. Toch zijn een tweetal bedrijven bereid hierin hun bijdrage te leveren. Als eerste had de Firma Fugro, gespecialiseerd in offshore survey werk, haar hulp al toegezegd voor de zoektocht naar de K-XVI in de Zuid-Chinese Zee. Na het vinden van deze boot heeft Fugro, met als grote steun en toeverlaat dhr. Rob Luijnenburg, de steun doorgezet naar de zoektocht naar de O-13. Fugro stelt hiervoor onder meer apparatuur en bedienaars beschikbaar, beide onmisbare ingrediënten voor een effectieve zoekactie.

Daarnaast heeft Willem Starke van Tranship in Den Helder, welke een aantal survey vaartuigen onder beheer heeft, toegezegd een survey vaartuig beschikbaar te stellen. Dit kan nooit op stel en sprong, aangezien de vaartuigen nu in het hoogseizoen zitten en ingezet worden voor commercieel hydrografiewerk, maar met het keren van de seizoenen is er alle kans dat één van haar vaartuigen

voor enkele weken kan worden ingezet voor de zoektocht. Momenteel wordt dan ook druk gewerkt aan het bijeenbrengen van een solide team welke in de loop van september of oktober van dit jaar op redelijk korte waarschuwingstijd kan worden opgeroepen om naar zee te gaan. In totaal zou het dan gaan om ca 6 personen, zodat rond de klok kan worden gezocht.

Gebaseerd op de verzamelde data (door Maureau bijeengebracht in ARC GIS) zal een route over de zee worden uitgestippeld waarmee zo effectief mogelijk zo veel als mogelijk de verzameling van obstakels kunnen worden opgespoord en beoordeeld. Te kleine of te grote objecten vallen vrij gemakkelijk af, maar elk onderzeebootachtig object moet vervolgens nader worden beschouwd. Dit kan bijvoorbeeld met behulp van een Side Scan Sonar, zoals die van de REMUS waarover de Defensie Duikgroep beschikt. Het is dan ook de bedoeling om gelijk met deze missie een REMUS team mee te nemen om belangwekkende objecten nader mee te beschouwen. Op zich blijft het ook nog een uitdaging om de obstakels terug te vinden, veelal is de locatie tot in de jaren '90 van de vorige eeuw gebaseerd op DECCA navigatie. Dit kan ten opzichte van de nu veel nauwkeuriger GPS navigatie tot soms behoorlijke afwijkingen leiden.

Het vastleggen van de hele actie

De zoektocht is een actie waarvan blijkt dat deze grote interesse opwekt bij het grote publiek maar bij de nabestaanden natuurlijk heel speciaal. Daarom is het van groot belang om alle activiteiten rondom de zoektocht op een mooie manier vast te leggen. Dit gebeurt nu door een mooi team welk ieder voor zich ruime ervaring heeft in het maken van een professionele documentaire.

Erik Bibo is als producent de grote trekker van het documentaire project. Hij zorgt voor de externe contacten om de documentaire tenslotte op de televisie te krijgen, wat op zich in medialand al een hele opgave is. Wilco Pleging op zijn beurt is een ervaren en geëngageerd regisseur, die inmiddels door eigen onderzoek en betrokkenheid een groot aantal van de nabestaanden van bemanningsleden van de O-13 heeft geïnterviewd. Ook legt hij gedurende het traject zoveel mogelijk de werkzaamheden en betrokkenheid van de diverse spelers in het project vast. Dat hij hiermee ver gaat blijkt wel uit het feit dat hij de heer Fred Huijgen, een modelmaker uit het Friese Pingjum, bereid heeft gevonden een scheepsmodel van de O-13 te maken (schaal 1:50, dus met een lengte van zo'n 120 cm!). Hiermee moet een ieder een goed beeld kunnen krijgen van hoe zo'n onderzeeboot er uit heeft gezien. Er bestaat zover ons bekend namelijk geen model meer van de boot.

Tenslotte is daar Machiel Martens als cameraman, die alles ingetogen maar tegelijk ook zeer dynamisch op de film zet. Daarnaast onderhoud hij ook contacten met diverse (buitenlandse) researchers. Voor de documentaire is veel brononderzoek nodig, en wil men ook de visie en emotie van andere onderzoekers vastleggen. In Polen bijvoorbeeld zijn al jaren diverse teams bezig geweest met de zoektocht naar de in dezelfde tijd (en in hetzelfde gebied!) verloren gegane onderzeeboot Orzel. Zij weten dus wat er rondgaat in de samenleving, en hebben ervaring met de materie.

